

Սխալ Գրգռեան. Ա Աղբայրն Պատմութեան :
Օճակի Երանութեան. Ա Կրնաց. Ա Աղբայրն
պատմ. Բ Գաղչ. :
Գնոյց Ներքինեան. Բ Թուարան. Բ Գաղչաշու. Բ
Յայտնիքն Հայրանեան. Ա Պատմ. Ա Բնական
պատմ. Ա Հայ. Ա Գծագր. Բ Կրն. Բ Աշխարհ. Բ
Երկր. Բ Տափ. Բ Գեղմ. :
Գիրգոր Հայրանեան. Ա Տափ. Բ Թուարան. :
Գարնիքն Մայրանեան. Ա Աշխարհ. Ա Թու-
արան. Ա Գաղչա. Ա Երկր. Ա Գեղմ. Ա Գաղչ. Բ
Պատմութեան :

Ա ՏՄԻՐՈՅ ԲԵՐԱՎԱՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՍԻՆ

Կոսիկ Ազարեան. Ա Գաղչ. Ա Թուարան. Ա
Տափ. Բ Բերնտենեականի :
Պոյոս Անանեան. Ա Հայ. Ա Գաղչ. :
Յովսէփ Գասպարեան. Ա Հայ. Ա Աղբայրն
Պատմ. Ա Աշխարհ. Ա Պատմ. :
Սրշակ Գալանեան. Ա Բերնտենեականի, Բ
Աշխարհ. Բ Գաղչ. :
Յակոբ Գալանեան. Ա Չայրեան Երաժշտու-
թեան :

Անտոն Սիմանեան. Բ Աղբայրն Պատմութեան :
Արսւ՝ Փափագեան. Բ Աղբայրն Պատմ. Բ Տափ.
Բ Պատմութեան :

Պոյոս Եկնաւորգանեան. Ա Բերնտենեականի, Բ
Թուարան. Բ Հայ. Ա Աղբայրն Պատմ. :
Յովսէփ Եկնաւորգանեան. Ա Թուարանութեան :

ՊՐԵՍԵՆՍԵ ԳՐԱՐԱՆՈՂԱՅԻՆ ԿԱՍԻՆ

Գեղամ Արմանեան. Ա Ար. Գր. Պատմութեան,
Ա Տափերն :

Յակոբ Գալանեան. (Փաթ) Բ Բերնտեն. Բ
Հայ. Բ Թուարան. :

Երոտան Խաչատրեան. Ա Թուարանութեան,
Բ Հայերենի :

Յովսէփ Հայրանեան. Ա Երկր. Երգեցողու-
թեան, Ա Ար. Գր. Պատմութեան :

Հրանդ Պապարեան. Բ Տափ. Բ Գաղչ. Ա Ար.
Գր. Պատմ. :
Ողանդիս Պիլորեան. Ա Աշխարհ. Ա Գաղչ.
Բ Թուարան. :

Ռափայկ Պոյանեան. Ա Հայերենի, Բ Գաղչ. :
Փիւ՝ Սայրան. Ա Բերնտեն. Գ Աշխարհ. Բ
Ար. Գր. Պատմ. :

ՊՐԵՍԵՆՍԵ ԺԱՂՈՐԴԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հրանդ Քոմիսսեան. Ա Հայ. Ա Գաղչ. Բ
Աշխարհ. Բ Տափ. :
Օճակի Պրազմեան. Ա Աշխարհ. Ա Թու-
արան. Ա Տափ. Բ Բերնտենեականի :

Յիգրան Խեյան. Ա Բերնտեն. Բ Աշխարհ. :
Պոյոս Արմանեան. Ա Թուարան. :

Յիգրան Երանութեան բաժնեւէն ետեւ
մնացեալ աշխերտաց ալ փութոյ եւ քաջաբերու-
թեան արցանալներ բաշխուեցան :
Պատկալներու ցնծութիւնն կը տեսէր, երբ
յանկարծ Գեղ. Ղեւոնդ Արքեպիսկոպոս՝ խօսքն
աշխերտաց ուղղելով՝ կարճ բայց իմաստալից
յորդար մը տուաւ, խորհարանով զերեւոր որ փոյթ
ըլլան ուսմանց մէջ. վասն զի եթէ ոման ազգի Հա-
մար ճշմարիտ տուածն անհրաժեշտ հարկ մըն է այս
օրս . որչափ եւս առաւել մեր ազգին համար, յոր-
ում ազիտութեան փնտրեան ամէն օր ձեռքով իսկ
կը շըլափաւի : Այս խորհարանայն յորդաններին
փայտ սկսաւ բազմութիւնն ցրուիլ եւ վարժարանի
բակիս ու հերանդաններու մէջ զովանալ : Երկու ժա-
մէն պարտիքին դուռը կը փակուէր, որմէ դուրս ելած
էին հարեալարներ իրենց հետ տանելով զերեցիկ
ու շքեղ հանդիսութեան մը յիշատակն, որ ամ ըստ

ամէ վարժարանի հակադրուլ յառաջանալովն՝
ժողովրդեան համարներն ալ յայտնապէս կ'առա-
ւելաւ : Կը յայտնենք նաեւ հրապարակաւ մեր շնոր-
հակալութիւնն ամէն ազգայնոց՝ որք իրենց պա-
տուադիր ներկայութեամբն պատուեցին Վիեննա-
կան Միախմբարեանց վարժարանն, եւ դարձեալ նոր
յիշ եւ զօրութիւնն տակն աշխատանքս, վասն զի
յուզին թէ ազգային կրթութեան ու յառաջդի-
մութեան համար եղած իրական աշխատութիւն-
ներն պատուել ու քննհատել զիտեւ Աղբ. :
Հ. Գ. Մ.

ՈՂԵԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԵՐԱԹ Մ'Ի ՅՈՂԵՍ

(ՈՂԵԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅԵՐԱԹ Մ'Ի ՅՈՂԵՍ)

(ՀԵՐԱԹ-Մ'Ի ԵՒ ՅՈՂԵՍ)

Գ.

Մայիս Եի առաւտան Ի Տփղիս արժեցոյ : Հա-
զարու մէկ ծրագիր ունէի մտքին մէջ. Կոզէի
առաւորին բուզէն գուշակել թէ ինչ ապաւ-
որութիւնն պիտի թողանք վրաս Ռուսականոց մը-
տաւոր կենդանի. եւ նորա այնչափ բարձրէն խօ-
սող "Ինտելլեկտուալ" :

Պայծառ եր օգն, արեւը սենեկին պատու-
հանէն ամենայն առաւտութեամբ ներս կը յարգէր.
կառքերու եւ մանուշակ միամիջ երկաթուղւոյ
(tramway) աղմուկն սկսած եր արդէն ակնաւ խա-
ցեւէ : Առաջին գործն անշուշտ փողոցը դիտելն ե-
ղաւ : Ուշագրութեան կանխիկներն, Grand Hôtel-
ի մտքը կառուցած թամամբեանց Բերկուսեան
ոստիոսին երկու կողմը՝ մտադրեալով Սփիններու
փայտ հաստատուած կանխիկներն, Grand Hôtel-
ի ալիքովը նշանաւոր Երեւանեան հրապարակին վրայ
կանգնած եր քաղաքային վարչութեան գեղեցիկ
շէնքը, Կախարդան ալ կոկիկ խառնութեան : Երբ
վերջը դուրս ելայ, տեսայ որ Հայոց երկու ըւրջ
գրամական հաստատութիւնն, Թիֆլիսի Աւետիս-
յան քանի եւ Փոխորդը՝ Լեւոն Երեւանեան պատ-
դոկին շատ մօտ, նորա թեւերը կը կապուին :

Ինչպէս որ Կախարակն որոշած էր, բարեկամ-
ներն մին ժամը 10ին պիտի գար եւ միասին պիտի
երթայինք քանի մի տեղ : Իս բոլորովին պատրաստ
էի, բայց նա գեւ չէր երեւալ. Ելայ պատրուած
եւ սկսայ քաղաքը դիտել : Զգիտեմ ինչպէս է ու-
րիշներու համար. բայց եւ երբ ինքզինքն զգացի
անձանօթ քաղաքի մի մէջ, ուր գերեթ եւ ոչ մի
ձանօթ ունէի, եւ ուր գեւ ամենայն ինչ օտար եր
իւն, տեսայ մի տեղութիւն, Կանալութիւն եկաւ
վրաս, եւ ակամայ յիշեցի զՄարտի : Այս արտեւ-
զութիւնն փարատելու համար, սովորութեանս
հակառակ՝ զլուրիներն ետեւէ ետեւ կը վաւելի ու
կը փճայնէի : Ձիւ կը զուարճանք միայն բնակչաց
առողջ տեսնելն ու բարձր հասակը. հաստափոքներ
մանաւանդ ի թիւս շատ կային : Բայց որպիսի թէ այն
ժամանակ եւ թէ այս գիտեցի : Տփղիսի աղամար-
դիւն էին աւելի գեղեցիկները :

Ժամը 11ին գնացին Ալբերտի տպարան, ուր կը բացվէր Արժուճույն յայտերն տեսնողներուն համար «Կարգադրել մասնախումբը», եւ ոչ մէկու հետ ծանօթ էի այն տեղը: Յայտենցի՛ որ կը բացվային Կարգադրել մասնախումբին անդամներն ինկուն հետ տեսնուիլ, եւ զին ներկայացուցին Պր. Յովսէփ Յիզախեանի, որ տպարանին տնօրէն ունենին մէջ զանազան թղթերով ին պարզուկ գրատպանի առկա նստած՝ ունի ուշադր դարձած էր: Պր. Յիզախեանի, որու հետ ապա աւելի սերտ յարաբերութիւն ունեցող, շատ քաղցրաբար, բարեկիրթ երեստասարկ էր: Փոքր ինչ յետոյ ներս մտաւ Ալբերտը եւ Յարաջ ամսաթերթներուն ետնադուռն խմբագրին, Պր. Յիզախեան Կալարեանց, որու հետ նոյնպէս ծանօթացածք: Իսկ նոյն թերթերուն բուն խմբագրին, կամ ըստ Ռուսահայոց՝ զիւսեան արշախախտին, Պր. Դատարար Ալայանի տնին հետ, որ մեր գլխաւորութեան մէջ ծանօթ է թէ իրեն մանկութենէն ին թէ իրեն վերջապահ-մասնագիրը, եւ հետեւեալ որ միայն աւելի ունեցող ծանօթանայ: Պր. Ալայանից երկայնաճատին անմասն թող թիւն մի է, մերտքն արդէն ալեկաւ: Իսկ խոստածքն ու վարձանքն այնպէս պարզ եւ անպարտքի են՝ ինչպէս իւր գրքին ու ան, նոյն իսկ ամենաշուրջ գրական քննադատութեանց մէջ. Դեռ խօսքը կը շարունակէի Պր. Կալարեանցի հետ՝ երբ յանկած մէկը թեւեւ զարկաւ եւ անմասն առաւ: Ետեւ դարձաւ: Անմասնով երկաստանք մի աշխարհ զեկմով եւ շիկագոյն մերտքը, որու շարժմանց եւ խոստածքին մէջ մեծ անմասնաբաժնի ին եւ համարաւորութիւն կ'երեւայ: Եւ կ'պարտաւորէր ըսել թէ որով հետ պատիւ ունիմ խօսելու, երբ նա յայտնեց իւր ամպնային՝ «Մարտիմանց Մշակ» զիւսեան արշախախտը, կամ՝ ինչպէս հակառակ բանալը զինք կ'անուանէ: Արժուճույն aller ego խառնատար Մայրաքանդակ էր:

Ալբերտի տպարանէն գնացի Մշակ խմբագրատուն, յայտնութիւն Պր. Արժուճույն: Դեզ փողոցի մի վայր երեք խմբագրատուն չուի չուի տեղ մուտք, Մշակ, Իմպրես (գրացի) եւ Նովէ Աթալէնի (ռուս): Դիմեցի Մշակ խմբագրատուն. զանգակն հնչեցուց, եւ ծառան դուռ բանալով զին մտնուց նեղ խորհրդի մէջ: Այստեղ գիմացս ելաւ Պր. Գրիգոր Արժուճույն, իրարու ծանօթ էինք արդէն: Անցեալ տարի եր ասանկաւոր հրատարակչի Տրուհրուտ եւ Փարիզի Լամագոյային դրախտային ժողովին, (Congrès des gens de lettres), Բաթումին տնաց, ուր առաջին անգամ պատիւ ունեցայ իւր ձեռքը ստորագրել: Պր. Արժուճույն զին հրատիեց զահման, աւելցնի միջոյն Պր. Միլայեւի Թամաշեանց կը գտնուէր: Իմ մտնելու փոքր ինչ յառաջ, ինչպէս իմացայ՝ դուրս էին ելել Տիգրիսի հայ հասարակութեան հրախրովներն, որոնք վարձուրն կը հրախրէին հետեւեալ կիրակի օրն, Մայիսի 6ին, ի պատիւ իրեն արուելու հանգիստարձայն: Լաւախրովներն Պր. Արժուճույն չուի մնացել եր Պր. Թամաշեան (Աւետարական բանկի կառավարիչ): Այս քաղցիկ անմասնաբաժնի ին, որն հետ զին ծանօթացուց Պր. Արժուճույն, ծանօթ է բովանդակ Տիգրիսի եւ Ալվիսարի, ոչ միայն իւր

առաջնակարգ գիրքին, այլ եւ ազգային եւ հասարակական գործը մէջ ունեցած ետնադուռն մասնակցութեամբը:

Արժուճույն զահման միանգամայն իւր աշխատութեան սենեակն էր: Այն տեղ կ'ընդունէր իւր հիւրերն, այն տեղ գրատեղանի վայրը զգէր իւր յարաւանները, կամ կը քննէր այլոց գրութեանները: Դահլիճը կ'ահ կարասանց կողմէն նստանէր: Ատիկէ չէր տար. ամենայն ինչ ցոյց կու տար, որ Պր. Արժուճույն, նա որ երբեմն փոքր է շատ ու նշանաւոր հարստութիւն ու ամէն դիւրութիւն ու հանգիստ կը վայելէր, այժմ բաւական պարզ կենաց կ'անցընէ, ինչպէս նախկին միայն իւր գրատարներուն, միայն իւր Մշակին: Կէ տամ մնացի այն տեղ այս առաջին անգամ: Արժուճույն յարգածները կարացողն, որ նոյն գրութեանց մէջ կը շարժակ նորա տար, խիստ, եւ ըստ մասին միւնչեւ ծայրայեղութեան հասած «Կէտք» քննադատութիւնը, ինչպէս կը գրէ «Մարց Մշակ» (էջ 86.) անուշադր ցոյցով գրութեանց եր նորա հետ խօսելով, տեսնէ զինքը վերին աստիճանի քաղցրամար, զգուշաւոր, եւ միւնչեւ իսկ սիրտը վարձանքով: Բայց այս՝ ցորձի նա իւր դարափառներուն, իւր սկզբանց զեմ պարբերի չէ հանգիստ խառնացութեան մէջ: Այս վերին դէպքն մէջ երեւան կ'ընէ բուն Մշակի Արժուճույն: Ինչ ոչ միայն ջղախի կերպով կը գրէ, այլ այնպէս կը կ'ստի:

Այն օրը կես օրէն վերջը, եւ ժամանակ տնցուցի Բաթումին ծանօթ երեստասարկ ընկերի մի հետ քաղաքը շրջապայելով: Կ'առանգ կ'սկսէր (ՀՈՅԵՔ) այսինքն ուսումնայ քաղաքային կ'սկսէր: Գնելը ժամանակաւոր տան էին: Կուր գետն երկու կը բաժնէ քաղաքը, որը հինգ կամուրջը կը միացնէին: Այս կամուրջներն միայն ծայրը կանգնած կայ Արարեանով կամին արձանն, որ երբեմն Փոխարքայ կը Տիգրիսի, եւ նորա շինութեան եւ զարգացման զիւսեան արշախախտներն մէկն: Կնիւն երեք կամուրջն փայլէ ալ կ'անցնէ: Վերին թաղը կամուրջն անցնելու ժամանակ քաղաքը գրեթէ իւր ամբողջութեամբն անցորդին առջ տալէն կը պարզեմ ամենահայտ անասան մ'ընծայելով:

Կնիւն Արարեանի փողոցին անցուց տարու զինք Տիգրիսի ամենամեծ պարտեզի՝ Մաշտոյի: Արարեանի փողոցը, ամենէն երկայն, միանգամայն իւր ուղղակի հարթութեամբն ու փորձելի ծառագոյն քաղաքին ամենալաւ փողոցը կը համարուի, թէ եւ ընտրեալագոյն շէնքերն հասարակած են Գեղեցիկ (պղտիկ) եւ Գուլիմիսի կոչուած փողոցներուն վայր: Արարեանի ամենա փողոցն փողոց է Փոխարքայի պառնան՝ գեղեցիկ պարտեզը շրջապատած: Այստեղն արտաքին տեղքն բաւական պարզ է, մանաւանդ շէնքին միջոց-գեղեցիկ ոյնին արտաքին տեղքն արտաքին: Ամէն քաղաքի ծառ ու նշանաւորութեանց վայր վերջը կը խախտի:

Մաշտոյի, որ նոյն իրերիման միւնչեւ ժամն 9 կը դառնայ, Տիգրիսի մեծագոյն պարտեզն է: Բայց ոչ թէ քաղաքին՝ այլ կառավարութեան կը

վերաբերի, Գուգէ այս պատճառաւ է՝ որ կատարելապէս անհետա՞ միմեկի մէջ է. ծառայողներն անմաքուր, տակերն անկարգ մեծցած, եւ ամբողջն ընդհանրապէս առանց որչա՞ կարգի եւ յօրինածոյ։ Այժմ՝ այս տեղ պարտէզին մուտքին վրայ եւ կենդանութիւն մէջ՝ շերտապահութեան գարաց, կայարան եւ պաշտօնեկց բնակարաններ են շինուեր եւ կը շինուին, որով պարտէզին տեղան աւտուելու վրայ է։

Լուսաւոր. Մայիսի 6ին առաւուս. այս՝ օր տեղի պիտի ունենար յորեկանի հանգչան։ Ժամը 12ին գնացի Ալեքէի խմբագրատունը։ Այդտեղ աշագին թաղմութիւն կը վիտար եւ կ'ըմբռնէր այն տեղը։ Այս խմբագրատունն ալ յարմար գիւղ եւ փոյլուշ բնակարան չունի։ Խմբագրատունը մէջ՝ իմ կարծեք Ալեքէի լուսաւորն զիրք պէտք է ունենայ, գէթ արտաքին երեսութենէ դատելով. վասն զի քաղաքին լուսաւորն ժամին մէջ, երեսունեակ կոչուած հրապարակի վրայ, (կամ ճշգրտոյն՝ հրապարակին, եթէ ներքին է), երկարութեան քառալանց տան մի վերին գահիկոյնի վրայ հայերեն խոշոր տառերով Ալեքէի գրուած առեւտակը կը տեսնէի։

Արգ Ալեքէի խմբագրատունն այն օր ուշաւորեւ կերպարանք էր տուէր. ամեն կարգի, հասակի, եւ սեռի անմէկը վերելադին այն տեղը։ Դասչին անգամներու վրայ գիւղուած էին Արծրունի ուղարկուած ընծաները, որոնց թիւը զառաւուսը կ'անցնէր։ Ալեքէի խմբագրատունն ընծաներուն։ Ուղարկութիւն կը դուրսը ընծաներուն մէջն Մալիկ ներքայ աշխատակիցներու կողմէն նուիրուած մեծ պատկեր մի, որով փայլ լուսանկար վերելադին Մալիկ նախկին եւ ներքայ աշխատակիցներու գէմբերը։ Մեղեւորը վերելադ մեծ գիրքով Գր. Արծրունի, ծաղկապատ. մի կողմը նկարուած էր լոյս եւ հայերի, եւ գրուած "1865, թիւն ու "Մալիկ, բառը, իսկ միւս կողմը՝ նկարուած էր գրիշ, գիրք, ծանուլ եւ կշիռ, եւ գրուած էր "1890, թիւն։ Քառասուն եւ մի աշխատակից շրջապատած էին տաղանդաւոր հրապարակաբերը։ Այս թիւին մէջ երեք հոգի միայն կային արդէն աշխատանք, Գարրիէլ Սանդուխտեան թատերադրի, Գալարոս Աղայեան վիպասան եւ մանրավար, եւ բժշկապետն Գ. Տեր-Գրիգորեան։ Արծրունի պատկերին տակ կ'երեւար մեր մեծ վիպասանի, Բաժմիկի խոհուն գէմբը։ Նորայ անտեղ գրիշ եւ քնարի վրայ կը հանդէսէր։ Հայոց խմբին քով գերմանացի անուն մ'ալ կը կարգապետըր պիտեղէր. Դո՛ր՝ ֆեմ Նիքիկն, որ գետեղուած էր Հանդէս Կաթիկոսի թաղմութիւն Գր. Արծրունի Առաքել Սարգսյանի պատկերին քով։ Այնտեղ էին նաեւ Գր. Արծրունի կրտսեր եղբայր Անգրեան Արծրունի, Ասեկնի համալսարանի հանդերսաւորութեան ուսուցչապետ, Խմբագիրը Մ. Փորթուգալեան, Տիգրան Կապրեան, Արփիար Արփիարեան (Հայկակ), Հայոց այժմու առաջին ժողովրդական բանաստեղծ՝ Գալաթիլ Գալափեան, Մալալայի Համալսարանի ուսուցչապետ Գր. Խալաթիկ, երեքը Ներսէս Զահալեան, նկարիչ Գ. Սարգիսեան, վիպասան Էփրեմիպաղէ եւ Լեւ, երգիծաբան Կառ, եւ այլք։ Միւս ընծաներն, այլեւ այլ պատկերներ, սակայն եւ արժանիք չունին։

զէններ, նուիրուած էին քանազան քաղաքներու հայ հասարակութիւններին, հասարակութիւններին, գաղափարներին եւ մասնաւոր անձերի։ Տիգրիս հայ տիկնայք ունեւայ Ոչին մի էին ընծայած, ներկայացնելով զԱրծրունի տնի գրիշ մէջ, որ պատարտաւ էր վրայ զարմակողները փշերովն խալթելու։ Գեշ գաղափար չէր։ Շքեղ եւ զարգարուն ուղեւորներուն մէջ Նշանաւոր էր Բաքուի հայ երիտասարդութեան նուիրածն, որ արժանիք էր գեղեցիկ տառերով իրեն մակագիր էր գրած աս երկու պարբերութիւններին, Արծրունի զարմանեւորութեան ուղղութիւնն եւ սկզբանց ուղին յայտնելով. "Ազատութիւն մտքի, եւ "Ազատութիւն խղճի։ Այս ամեն ընծաներն ժողովրդանին (club) ամառային շէնքը տարուեցան, ուր պիտի լինէր ճաշկերպիւմը։ Զալեւորութի մասնակցելու համար հարկաւոր էր ամսակ տունը, որ կ'արժէր 4 ռուբլ. Ճաշը արշաւած ժամանակն էր քանի մի ժամ յառաջ ամսակաց 250 թուերն ստանաւ էին արդէն. թոյց մասնակցել փութաբողներու թիւն կրէին եւ ճաշկերպիւմը ամսուին էր Տիգրիսի հայ հասարակութիւնն։ Ապագայի մասնաւորներն ձրկ ամսակները բաշխած էր կարգի այն անձանց, զորոնք իրեն հիւր կը նկատուէր. Այս կարգին լինելու պատեւն արած էին ինչ ալ։

Ճաշի թերթակն յառաջ՝ եւ պարտաւորութիւն համարեցայ ամսանին կերպով շնորհաւորել Գր. Արծրունի իր բնակարանի մէջ, եւ հաջորին բաժմութիւն գալայ շնորհը։ Այս շնորհագործներու շարքին մէջ ամեն գաղափար անէր իր ներկայացուցիչը, սկսելով Նովիկայի կառավարչապետի օգնական (այժմ կառավարչապետ, ГЛАВНОУГО ЛЕТОПИСЦА, gouverneur général) զորապետ Էրեմեանցին, եւ այլ գաղափարներ բարեբաղի անձանց մէջ մինչեւ հասարակ արուեստներն ու կրթութիւն։

Ժամէ 21/ին արդէն մեծ բաժմութիւն խմբեր եւ ամառային ժողովրդանին մէջ. Ան դանակները հետցեալէ կը խմբէին։ Ճաշկերպիւմ ընդարձակ դահլիճն զարդարուած էր ծաղկներով եւ կանաչ տոտերով, որոնց վրայ կը պարզուէին "Մալիկ, եւ "25, իսկ սեղանի գլին, գահին մական, կախուած էր Արծրունի մեծագիր պատկերը՝ ծաղկապատ։ Պատկերին տակ փառաւոր թիւններու մի էր պատրաստուած Արծրունի համար։ Ժամէ 3ին էր Տիգրիս Պարբերականի դռնէն մասն ժամանակ Արծրունի իր գիմայ տնաւ 300 հոգի, որոնք "Կնչէր Արծրունի" ձայնելով օղը իր թիւղակներով։ Արծրունի մտնեցաւ եւ մի առ մի սկսաւ ընդունել անգլի. Նոր եւ ալ նորա ձեռքը սեղմելով եւս կը քաշուէր, տեղ տալու համար ուրիշներն, յանկարծ տեսայ որ բարեբաղաւոր մարտաւոր երիտասարդ մի մտնեցաւ Արծրունի, բռնեց ձեռքն, եւ "Պր. Արծրունի, մտաւորը անցնելով՝ գալով ճամբունց զննել։ Ո՞վ է, ո՞վ է, այժ, հարցունք ծանոթներէ մէկուն. — "Էփրեմիպաղէն է, պատասխանեցին, — Ալեքէի խմբագրութեան անդամ՝

Ի բարե պաշտօնաւորաց այս յարգանք յոյժն աւ. Արծրունի թիւնն մասնաւոր պատճառաւ ամս լինի Կ. Ս. Նիքիկն այն միջոցն հրապարակած "Գրիգոր Արծրունի գրիշ, գրիշ, 25 ամսան աւիթմով, զգրպի, ուր Արծրունին կը նշանակուի որքան լուսաւորութիւն էր իրենց արքայութիւն Արծրունից արքայի սերունդ։

եւ վիպասան, Լաւրտաթեան ճամբար ամենայնաբարձր վարդերանն էր ընտրել պարտեր, որ իբրեւ հազգեաւան, անգլիշ չէր անշուշտ այն արամագորութեան, որով այն միջոցն պատած էր Արծրունեայ սիրտը. «Մոռանալիս ասուեցաւ: Ես չեմ» յիշեր այտտեղ թէ Բնշ գեպը եր տեղի ունեցած Արծրունեայ եւ Էփովայտեղի մէջ, ի հազիւ գրական ապագորի՞նք վրայ:

Նստանալ տեղան: Արծրունեայն ալ կողք բազմած եր յանձնադրովոյն եւ ճաշուն նախաբան Պր. Ալ. Անտոնեան. իսկ ձախ կողմէն տնտեսականութեան ներկայացուցիչն՝ իշխան Մարգարով (կոպչի): Այն տեղ էին հայ, վրացի եւ ռուս լրագրող խմբագիրներն. ամեն զատակարգ ուներ իւր տնդամներն: Իսկ ես նստած էի հրեայ Հասարակութեան պատ. զամուտրին՝ Տփղիսի ուսրբիին քով, զիմացն ունեւնալով: Հայ երաժշտութեան ներկայացուցիչն զԱսաբ-Մուրզա: Մուսապոյ ասեւ, որ բազմանգամ երաժշտական խումբ մի յատկապէս կանչուած էր այն օրը՝ ձայնակցելու ճամբար արտասանելու բաւականութեանց: Արծրունին դահլիճ էր մտնէր ուսական ազգային երգին ընկերակցութեամբ: Բայց այնչափ պէտք կար կենդանի ձայնից եւ հազեւ, բուշն շնորհաւորական գրութեանց ուշադր ունեն. գրութեան, որ երաժշտական խումբը շատ անշուն պաշտօն ունեցաւ կատարելու: Զայն սկսանք աղանգը, ինչպէս ընդհանրական սովորութիւն է այս տեղ: Խոսակցութիւնը դեռ մասնական էին եւ որոշան ինքզինքն զանազան պարագայից վրայ: Բազմականց առջին գրութեւ ճաշարացական (menu) բաւական արամիտ կերպով կայանած էր, կերակուրներուն Մշակ լրագրական բաժիններուն անունները տալով. գրութեւ եր նոյնպէս՝ կարգադրելու ուղեղներու կարգադրեցաւ: Աղանգների վերջն էինք. ժամանակ էր կաւկասեան նեկտարը մէջտեղ հանելու. եւ ահա սեղանի առանարտպէս՝ իշխանն Ամատունի՝ Արծրունեայի զիմացէն ոտք կ'աւ. եւ բաժակը բարձրացուց, «Աղանգներ, թագաւոր կոյտեր կենացը», Ոտք երանք, հոռտաները թողազուցիւն օդը, երբ երաժշտութիւնը ուսական ազգային երգը՝ «Բո՛ւժ Եարա խրանի» (Боже Мярэ храни!) կ'ստէր: Ուրիշ բոտ կարգի կերակր «կենաց» (toast) առաջարկութիւններէ ետեւ եկած էր ժամանակն յորեկումն որ պակեկու՝ նորա անցելոյն եւ ներկային նկատմամբ: Իշխան Ամատունի գոչեց. «Եղբայրներ Պր. Գրիգոր Արծրունեայ կենացը», Այս բաժակն էր ամբողջ հանդիսին նպատակը, ընդհանուր սպասուած վայրկեանն եւ յորեկումն ետական կերակր: Ամենքն ոտքի վրայ էին, բաժակ ի ձեռն աղակցել կեցցէներով կը զիմէին դէպ ի հանդիսագիրն յորեկումն: Ողեւորութիւնն ընդհանուր էր: Արծրունեայ ի բնէ կարճատեւսով՝ այժմ հաւանք Արծրունեայ ընկնած էր զինքը շընայաւոր շնորհաւորողներու խմբին մէջ. հարկաւոր բաժակներ կը տեղային իւր վրայ, սրտից գո՛ւժ ինքն այլ եւս մերժելուոր ծափ կու. տար իւր բաժակը. — Եւ երբ ամեն մարդ վերջապէս իւր տեղն զնայ, այն ասեւն միայն լսեցիք երաժշտութեան ձայնը, որ անունինգիր էր մնացած այն աղկին ամբողջ տեսողութեան միջոցին:

Ապա կարգադրեցան հեռագիրներն եւ ուս

ղերմները: Առաջիններուն թիւը մինչեւ սեղանի սիկզըը 125 էր, սեղանի վերջն տարէն 170 էր եղեր. իսկ ուղերմներու թիւն էր 34: Բայց թէ առաջիններն էր թէ վերջինները դեռ կը հասնէին նստեհեռուեայ օդերու եւ շարժմաներու մէջ:

Գիրքին էր մակարեւել որ 125 հեռագիր եւ 34 ուղերմ ամբողջապէս կարդայաւ. ճամբար սեղանի տեսողութեան ժամանակը բաւական էր. ուստի կարգադրեցան միայն առաջին կարգի նշանաւոր անհայտ հեռագիրները. միւս հեռագրաց տեղերուն էր մարդկանց անունները միայն յիշուցան. իսկ ուղերմները կարգադրեցան ամբողջ: Ամենէն յատուկ կարգապ. Պր. Վրթանէն Փափագրեան՝ Վասպուրականի Հայոց ուղերմը: Ուրիշներու կարգին մէջ կարգադրի մասնախմբի անգամ Պր. Ա. Եղեկեան կարգաց Հնագին Ամբարձիւրաբարութեան շնորհաւորական նամակն, որ կը լսուէր նստեհ. Վիկտորի Միլիթարեանց Գեւ. Արբաճօր բարեմալութիւնը: Իսկ Վեդի-Բոսփոր միտորմակը, որ այն օրուան ճամբար յատկապէս պատ. զամուտր էր եկեր Բուլթումի Հասարակութեան կողմէն, կարգաց այս վերջինն ուղերմը:

Չմտածով տակ. որ մինչ այս ամբողջ կը կատարուէր, արդէն հասեր էինք աղանգներին (dessert) երբ սեղանի կտաւադարիլը յայտնուէր, թէ Պր. Արծրունին պիտի պատասխանէ շնորհաւորութեանց: Խոր լուծիւն տիրեց ընդարձակ սրահին մէջ: Յարեկումնուր ստեղի վրայ՝ զգածուած գե՛մով սկսուի շնորհակալութիւնը, եւ պարզից իր սկզբունքները զոր կը գաւտներ եւ կը քարոզէր պատանեկութեան հասակին: Արծրունեայն խօսքները իւր տպաւորութիւնը գործիչին ուշադրի հանդիսանալներու վրայ, եւ շնորհագիրն Եսփահարութիւններով ընդունեցան:

Հանգիստաններու մէջէն ոտք կ'աւ. Վրաց նշանաւոր բանաստեղծ՝ իշխանն Ավակի Ծերեմանի, եւ կարճ բայց համակրալից ճառով գրուածք Արծրունեայն գործունէութիւնն, եւ երկու գրացի ազգերու: Վրաց եւ Հայոց համաբաշխութեան վրայ խօսեցաւ:

Ժամէն 7 1/2 անցած էր արդէն. հանգստութեան պէտքը կը դադարէր: Պր. Արծրունի ոտք կ'աւ, ջերմ շնորհակալութիւն յայտնելու սեղանի կարգադրիչներուն, եւ հանդիսականներուն բուռն կեցցէներու. տարաբնի տակ ծափակեցաւ կարգին մէջ. եւ ճնայ փորք ինչ շունչ առնէր: Մէկ ժամ վերջն ետ կը դառնար զարթնալ հան, ուր ի պատիւ իրեն թառամական ներկայացում մի պիտի տար հայ գերտառանական խումբը:

Երեկոյեան ժամն 9ին ստուար բազմութեան առջեւ ներկայացուեալ սկսաւ: Ար խաղալու «Կիւնդիկի նշնակը», կատակերգութիւնն 3 արարուածով, Տփղիսի արարաւով: Նթէ խաղացողներն ու՛ր բայց

Ի Փափագրեան այժմ կարեւոր տեղ կը գրուէր Մշակախոսակներուն շարքին մէջ: Ինք շատ համառ երեստար մի է: Նա ծանօթացու իւր շարք մի ուսումնասիրութիւններով ճաշական Հայաստանի վրայ, գործը այժմ կը շարունակէ միջիններու մէջ: Ար յորդորեցի զՊր. Փափագրեան շարունակել իւր ընթացիկը նոյն շուրջով, եւ յարատեւ մինչեւ որ մեզ այս «Կայծերով» շարունակութիւնը...

խաղն աւ կատարեցաւ թիւնն բաւական անհամ էին: Եւ առաջին անգամ կը տեսնէի այն խաղը, ուստի եւ շատ քիչ բան կը յիշեմ թողնալով թիւնն: Բայց ի փոխարէն՝ երբեք կարելի չէ մոռնալ ներկայացումն վերջն ի հանդէս դրած «Կենդանի պատկեր» (tableau vivant): Բեմին վրայ կը տեսնէինք զԳրիգոր Արծրունի, նոյն Տասանի, նոյն աշխերն, նոյն մարտըն, եւ նոյն զգեստը: Ինչ շրջապատւած էր առանհայտ բանաւորներով, այսինքն կենդանի Բալաներով, եւ հայազգած՝ կոյսը նորա զգեստն գեղեցիկ մազկեղան պատկ մը կը դնէր: Պր. Արծրունի նստած էր առաջին կարգն, զեմ առ զեմ ունենալով իր մարմնական պատկերն այնչափ նման իրեն: Եր քօղի տիկինները ծիծաղելով կը հարցնէին՝ Թե՛ կը խակեմ Արծրունին. բեմին վրայ թէ իրենց մաս: Եւ այս ամէնը լուսաւորած բնիկական հրով: Հարկ չէ տալ, որ ծափահարած թիւնն ինքնին անվերջ էին: Ժողովուրդը կ'սպասէր, որ պատկերն կրկնուի: Բայց երբի՛ք վարդապետն ետէն աղբէն միջոցներն աւ կազմաւոր ջրուած էր: Այս գերասան մի գուրեւ եկաւ, եւ ի գիմաց հայ բեմի գեղեցիկ մասով նորահաս Պր. Արծրունի յորեկանը, յիշեալով նորա մասուցած ծառայութիւններն նոյն նպատակին համար, եւ ընծայեց գեղեցիկ պատկ մը, որու մէջ գեանդուած էր Արծրունի կենդանադերը: Պր. Արծրունի պատասխանեց: Նորա խօսքերն լսելու համար բոլորը վազեցին դէպ ի բեմ: Ինչ կը խօսէր ցած ձայնով, գողգողանք՝ այս անգամ: Յայտնի կ'ընէր թէ այնչափ ցոյցներն ի խոր զգանքն էին զնրէ: Խօսեցաւ հայ թատեր կրթիչ բնաստութեան եւ նորա մեջ համար ունեցած կարեւորութեան վրայ: զգացուց թատերական քննադատութեան պէտքը՝ թատեր միջոց բարձր պահելու համար, եւ յայս յայտնեց որ հայ բեմը կը կանգնէ իւր պիտեման անկեղծ վիճակէն: Հաջեւ թէ վերջացուցած էր նա իր խօսքերը, կեցնեցները եւ ծափահարութիւններն սկսան եւ երկար ժամանակ շարունակեցան: Ի լրումն ամենայնի՝ Արծրունին հանդիսի արահնէ զուրաւարեցաւ ձեռքերով վրայ, եւ գրուեցաւ իր կողքը: Այսպէս վերջացաւ Մայիսի 6ի հանդէսը:

Հաղորդին նկարագիր տուող յատկութիւններէն մէկն ալ այն էր, որ Ցափանաւանց Տայ մշակներ իրենց կողմէն մասնակցած էին, ոչ միայն ուղեւորով, այլ եւ յատուկ պատգամաւորութեան: Չմոռանա՛ք յիշել՝ որ մեր առաջնադաս թատերադիր Պր. Գաբրիէլ Մուրադեանը, ծաշկերութիւն ատեն գեղեցիկ մտախ մի վերջն ընծայեց յորեկանորին իւր հեղինակութիւններէն մի մի օրինակ՝ ընտիր կազմով:

Թրեմեանին նկարագրութեան յաջորդաբար ամփոփութիւնը պահպանելու համար, Մայիսի 6ին կ'անցնէինք ուղեւորի Մայիսի 10ը:

Այն օրը Տփղիսի հայ երեսփոխութիւնն էր, որ բնասանկան ծաշկերութիւն մի կու տար Պր. Արծրունին: Երեսփոխութեան ամենց ինդիւիդուէն յետեւեցին եմ մեկնելու Տփղիսին, եւ ներկայ գտնուեցայ նմանապէս այն ծաշին: Որոշուած էր նոյն օրը ժամը 11/ին հոգեհանգիստ կատարել հանգուցեալ Իսաֆիկի գերեզմանին վրայ եւ ծաշն

սկիւլ ժամը 3ին: Համբարձման օրն էր, օգի անհրեւտ: Իսաֆիկ թաղուած է յաթիւնէն կողմած գերեզմանոցը: Կառք նստայ եւ ժամը 11/ին այնտեղ էի, բայց ի մեծ զարման իմ, ոչ զոր այնտեղ: Հոգեհանգիստը վերջացեր էր գողգող: Խաշեվանքի եւ Իսաֆիկի գերեզմանին վրայ վերջը էր խօսիլ:

Երեսփոխադատ ծաշը կը արուէր «Ընտանեկան աշխի» կողմած պարտեցը, եւ հրահրեալք էին 100ի շափ երեսփոխութիւն: Զիջը ժամը 3ին եկաւ Արծրունի՝ ընկերակցութեամբ յատուկ հրահրակներու, եւ ընդունուեցաւ որեւորեալ կեցեցներով: Հայ ժողովրդական երգիչ Սէրը Ջէմն, որ յատկապէս եկած էր այս օրուան համար, ընկերութեան հետ ստաւ երգէլ եւ հնչեցնել իւր տաւաղին վրայ՝ ի պատիւ Արծրունի յորինած երգը: Սրահը զարդարուած էր կանաչապատ: Արծրունի այնտեղ գլխին թաղ՝ պատկ մի կը կախուած: Ամենքս խաղ խաղի եղած էր խօսեցիք: Եր այստեղից Մարգարայի պատգամաւոր Պր. Գ. Գաբրիէլեանի գաւառն, որ թէ եւ ոչ եւս Երեսփոխադատ խաղ խաղ: Մեծ գուկեանցի էր Պր. Միք. Թամանյանին հետ միասին հրահրուած էր ծաշին: Արծրունի երկու կողմէ նստան էր: Գաբրիէլեան եւ Սեւեռուկեանը: Առաջին երկու բաժաններն առաջարկեցան յորեկանորին կենաց: Սրահը զգեցեցաւ կրկին եւ կրկին ծափահարութիւններով: Այս Պր. Բենջիւնի կարգաց ուղեւոր՝ օրորողաց կողմէն, որուն պատասխանէր Պր. Արծրունի: Երկրորդործ մշակներն այստեղ եւս ունէին իրենց երեսփոխող ներկայացուցիչները, որոնց մէջնէն մէկն ոտք եկաւ նորահաս Սեւեռուկեան թիւն յայտնելու մշակաց գաւառն: Սրահը բարեացած կեցեցներու մասին, եւ այն քանի մի խօսքեր, որ պարզ գեղեցիկ լեզուով, կկատար, բայց ծնունտած արտի ողորդէ պատկեր էին, շատ աւելի մեծ աղբեցութիւն գործեցին, քան թէ արտասանուած լինէին մեծադիր նարտասանի բերնով:

Այս րոն եւս իրաւունք արուեցաւ խօսելու եւ բաժակ առաջարկելու: Ոտք եկայ: Համառօտ կերպով յիշելն ետքը մեծանուն հրապարակագրին անխնոյ զործունեութիւնը՝ ծանաղաց նորա մի սկզբունքին, այն է՝ համազգային ձգտման, համազգային զործանցութեան վրայ, առի. «Դուք տեսնում էք ձեր առաջ՝ մի հայ, որ լուսաւորական չէ, (այստեղ քանի մի զարմանքի բացասանք թիւններ հասան ականջիս...) բայց զգածուած է այն ոգւով, որ կրում էք դուք բոլորը: Եւ որը միտած է ձեզ այս սեղանի վրայ... Ընդհանուր զաղաքարի գրօշակոյտի մի միտման բոլոր ինքնանանաջ հայերը, ինչ կրօն էր որ նրանք գաւառին, եւ այս մութութիւնը հզորապէս կ'օգնէ ապիջ բարոյական եւ մտաւորական վերածնութեան... Այս ժամանակ որ այս երեւոյթը գոյութիւն չունէր, կար ժամանակ էլ՝ երբ այլակրօն Հայերը թշնամանուած էին: Բայց այն օրից որ մեր մեծանուն հրապարակագրին բուն եւ անսղեամբ հեռք տաւ արինախիցիների համեմաշխութեան ինդիւիդ՝ զգուց, միշտէ իսկ ահագին փոփոխութիւն տեղի ունեցաւ իրենց այս վիճակի մէջ... Համազգային զործանցութեան գաղափարն մի ջնդարտութիւն է, որը բունա՞ծ է իր հեռուցմը՝

Պր. Արծրունին, եւ այդ իմաստով էլ եւ տալիս եմ կրկին, «Զննարարութեան ուսուցիչ» անունն, ինչպէս որ կուշի էին նրան Պետերբուրգի Հայերն իրանց ուղեգրում... Այս օրերը Պր. Արծրունին բարոյ գեւ է իր հինամեծ եւ մինչեւ ցայսօր յաղորթեամբ յառաջ տարած Մշակ լրագրի միջոցով. այդ լրագիրն է եղած միջոց տարածման յիշեալ գաղափարներին, ուստի եւ առաջարկում եմ պարզել մեր բաժակները Մշակի յաղորթութեան, Մշակի յարատեւութեան եւ Մշակի ազդեցութեան ծառայման։

Խօսքերուս յաղորդեցին ծափահարութիւն. ներ, ինչպէս ամեն խօսողներուն, ինքը Պր. Արծրունի ոտքի վրայ կեցած կը լսէր, եւ երբ վերջացուցէ խորին շնորհակալութիւն յայտնեց, Մասնաւոր անկէք սերտակամութեան, նշխարեւ առաւելն ուղարկութիւն էին զարմուցեց իմ ճառին, Արք. Զիգանն իմ խօսքերուս վրայ սկսաւ նոյն իմաստով երգ մի հնչեցնել, եւ ինչպէս ոտքը նորա երգեալն, նոյնպէս իսկ երգին մէջ ալ պարզութիւնը սրբաբանութեան հետ միացած՝ բուսական արտփելի ներգաշակութիւն կը կազմէին։ Զայն շարունակութեան մէջ Պր. Արծրունի զարմեալ ոտք ելաւ. եւ նախ Մայիս 13ին Հ. Ղեւոնդ Վ. Ախլանի յիշամանց գործունէութեան յորելանքին առթիւ բաժակ առաջարկեց, որ ընդհանուր գոհութիւն պատճառեց, եւ ապա Մշակի աշխատակիցներուն կենացը։ Անթիֆհետեւ խօսք խնդրեց Պրոֆ. Ղամբարեան, եւ ռուսերէն լեզուով նկարագրեց Պր. Արծրունեայ գործունէութեան ոգին։ Վերջը խօսեցաւ Պր. Միք. Քամաճեան, նշխարեւ ռուսերէն, եւ յաղորդութիւն մատչեց Տայ գրականութեան։ Զայն վերջնական պէս, երբ ըստին ոտք ելան, Պր. Արծրունի մատցաւ ինձ, եւ թեւեւ առնելով խնդրեց գնալ իրեն հետ։ Երիտասարդութիւնն ազդկալեց կեցողներով կը հեռուէր մեզ։ Այս միջոցին բարակ անձրեւ մի կը մաղէր։ Պր. Արծրունի ստիպուած էր զիտարիք քանակ միշտ՝ շնորհակալութիւն յայտնելու համար իրեն եղած համակրական ցոյցներուն, որով եւ եւ ստիպուած էի անձրեւնոցովս զինքը պաշտպանել անձրեւէն։ Այս կերպով ճառըս որահնէ մինչեւ պարտիզին դուռն երթալով, այնտեղ միասին նստանք կտայք եւ գնացինք իրեն, Պր. Արծրունեայ տունը։

(Ըրբանդիկէ)

Կ. ՏՈՒՐԱՆՈՒ

ՍԵՆՏԵՐԵՆԵՐ

ՆՈՐԱՐԱՐՈՒՐ

Ողեկորդող յԱմերիկայ շուրս օդանոց մէջ։

Նոր ստեղծներ Նմերիկացոց միտքը շատ գրաւած է Եւրոպայէ Նմերիկա շուրս օդանոց մէջ ճանապարհորդելու խորհուրդը։ Բաշատապիկ է Անգղիայի գրաւմատեղը ընկերութիւն մը կազմելու ետեւէ են, որ պիտի շնայ Աղլան։

տեան ուղիւնային առաջնորդութեան տեւողութիւնն ըստ կարի կարծեմ։ Սոյն գրաւմատեղը կ'ուզեն որ նաւերն որ մինչեւ հիմայ Նիւ-Եորքէ եւ Լիվըրուլի մէջ 3052 մըն (5646 քիլոմէթր) ճամբայ կ'ենեն, այսուհետեւ պնակիս ճամբայ մը բռնեն, որ ամբողջ նաւագնացութեան գիւր 1700 մըն (2945 քիլոմէթր) ըլլայ։ Նաւերը Վալպարայիս եւ զերբէն՝ Ս. Կարլոսի նաւահանգիստին ելելով՝ աւերմանեան Անգղիոյ ծայրը Միլքըրտ քաղաքի նաւահանգիստը պիտի գան։ Ս. Կարլոսին մինչեւ Քուպիպը 844 մըն երկարութեամբ երկամաղի մը պիտի շինուի, Հիմայ Չիլիէն մինչեւ Նիւ-Եորք չափեալ 23 1/2 ժամուան ճամբայ է։ Նիւ-Եորքէ Լիվըրուլ նոյն իսկ արագընթաց չափեալ 16 1/2 ժամի կ'ուսէ. ռուսի բնդամեն 7 օր 8 ժամի իսկ նոր ծրագրի համեմատ՝ չափեալ 2 շաբաթէ Ս. Կարլոս 1 օր եւ 23 ժամի կ'ուսէ. Ս. Կարլոսէ Միլքըրտի նաւահանգիստը 3 օր եւ 13 ժամ որ է ըսել 5 1/2 օր։ Նոր ընկերութեան գրաւմատեղին Ս. Կարլոսի քաղաքի պիտի ըլլայ։ Թե ընկերութիւնը քանադայի գաւառներէն եւ մերձակայ տեղերէն մեծ օգնութիւն պիտի գան, չի կրնար տարակուսել։

ՏՆՏԵՍԱԿՆԵ

Գոռմատոն յուսանկարը ճորդեցի։

Ղաւանդարը ոտք ըստ մէջ գնելով՝ խառաքարը մէկդի տանելու է. այնուհետեւ լուսանկարը շաբաթեալ եւ հալած միմէ թափ ինչու է։ Հանկէն ետեւ տաք արգելով (է-է) աւելորդ ման տանելու եւ պատկերը բամբակով շինելու է։

ՄՆԵՐԱՐԱՐՈՒՐ

Եւրոպայի մեծ գրաւմատեղները։

Ղաւանդարեան աղգային գրաւմատեղ հիմայ 2,078,000 զիք ունի, եւ երկրի վրայ ամենամեծ գրաւմատեղն է։ Եւրոպայի Լանտին Բրիտանական թանգարանն որ ամբողջ միջին հատոր շունի։ Միւսինքն գրաւմատեղ 800,000 հատոր ունի, Պերլին 700,000, Տրեզուէնք 500,000, Սիւննա-ինը 300,000 հատոր։ Աւստրիական 30,000 միայն. թայց ունի 25,000 շատ կարեւոր ձեռագիր։

Ողաւմատեղի յաղորդները։

Ողաւմատեղ 686 պարբերական թերթ կը հրատարակուի։ Քաղաքականութեան վրայ կը գրեն 78 ամերիկայ թերթ, 30 ամալ թերթ, 81 գաւառական եւ աստիկանական լրագիր, 15 հատարական թերթ։ Գիտութեան կը ծառայեն 109 լրագիր, կրնի 86։ Գեղարուեստական, թատերական եւ երաժշտական լրագիր 15 հատ են, նորերուկի լրագիր 7 հատ։ Պատկերադարձը են 35 լրագիր, երբազարմատեղ 33, եւ վիճակագրական եւ մասնախօսական 82։ Պատկերապատկեր եւ ժողովրդական կրթութեան կը զարդեն 15 թերթ, իսկ մանկական թերթ 15 հատ կը հրատարակուի։

